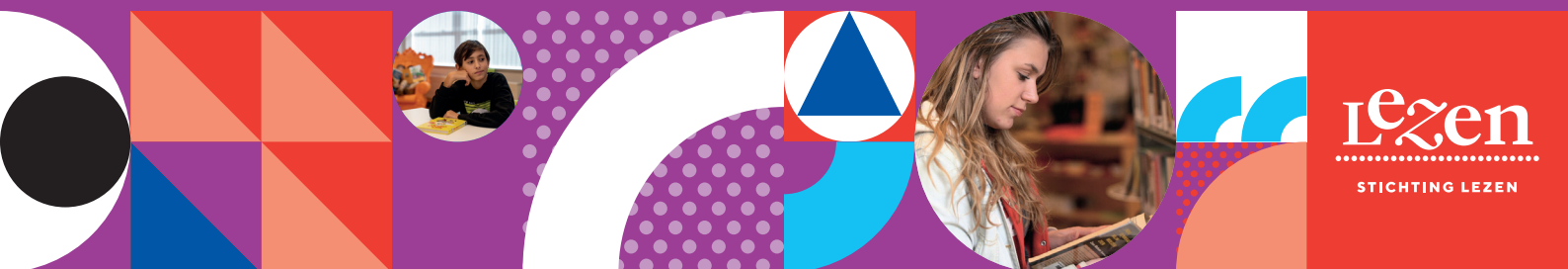

ONDERZOEKSPUBLICATIE

Deelname aan de Bibliotheek op school naar achtergrondkenmerken

Primair en voortgezet onderwijs
schooljaar 2022-2023

DUO Onderwijsonderzoek & Advies

Deelname aan de Bibliotheek *op school* naar achtergrondkenmerken

Primair en voortgezet onderwijs schooljaar
2022-2023

KB } nationale
bibliotheek

Colofon

Stichting Lezen
Nieuwe Prinsengracht 89
1018 VR Amsterdam
020 – 623 05 66
www.lezen.nl
info@lezen.nl

Auteurs

DUO Onderwijsonderzoek & Advies
Raoul Hakkenberg van Gaasbeek
Marjolein Nadorp

Dit onderzoek is uitgevoerd door DUO Onderwijsonderzoek & Advies in opdracht van Stichting Lezen, in samenwerking met de Koninklijke Bibliotheek.

Met dank aan

Het projectteam, bestaande uit Niels Bakker (onderzoeksspecialist Stichting Lezen), Caroline Heijer (specialist (v)mbo, praktijkonderwijs en de Bibliotheek *op school* Stichting Lezen), Bart Droogers (specialist de Bibliotheek *op school* po Stichting Lezen) en Adriaan Langendonk (manager landelijke leesbevorderingsprogramma's).

Vormgeving cover

Judith Schoffelen en Erik olde Hanhof, Amsterdam

Citeren als: DUO Onderwijsonderzoek & Advies (2024). *Deelname aan de Bibliotheek op school naar achtergrondkenmerken: primair en voortgezet onderwijs schooljaar 2022-2023*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Managementsamenvatting rapportage po en vo

Stichting Lezen en de KB, nationale bibliotheek (hierna: Stichting Lezen en de KB) willen inzicht in de landelijke spreiding van de de Bibliotheek *op school*-scholen en scholen die in algemene zin een samenwerking met een bibliotheek hebben. Hiertoe heeft DUO Onderwijsonderzoek & Advies een analyse uitgevoerd op data uit de Bibliotheekmonitor 2022-2023, verrijkt met enkele achtergrondgegevens uit de openbare onderwijsdatabase van Dienst Uitvoering Onderwijs, de onderwijsdatabase van DUO Onderwijsonderzoek & Advies en gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Deze oplegger beschrijft de feitelijke constatering voor het primair onderwijs en het voortgezet onderwijs, zoals bevonden door DUO Onderwijsonderzoek & Advies. Hiernaast is er door Stichting Lezen extra duiding gegeven aan deze constatering.

Definitie van samenwerking met een bibliotheek

De analyse is gericht op de landelijke spreiding van scholen die een samenwerking hebben (structureel dan wel incidenteel) met een openbare bibliotheek. Met een structurele samenwerking bedoelen we een samenwerking op het gebied van leesbevordering met een 'de Bibliotheek *op school*'-aanpak of een aanpak die hiermee vergelijkbaar is. Met incidentele samenwerking bedoelen we een samenwerking op het gebied van leesbevordering op basis van losse activiteiten.

Werkwijze

Allereerst is de dataset van de Bibliotheekmonitor op basis van data afkomstig van Dienst Uitvoering Onderwijs, het Centraal Bureau voor de Statistiek en DUO Onderwijsonderzoek & Advies verrijkt met alle achtergrondkenmerken die relevant zijn voor het onderzoek. De volgende achtergrondkenmerken zijn toegevoegd aan de Bibliotheekmonitor:

1. provincie;
2. schoolgrootte (uitgedrukt in categorieën van het aantal leerlingen);
3. de aanwezigheid van een taal-/leescoördinator (voor het po) of een mediathecaris (voor het vo);
4. het type onderwijsaanbod;
5. de achterstandsscore per school (alleen voor het po).

Hieronder bespreken we de opvallende resultaten op landelijk niveau en per uitgevoerde analyse. Naast de feitelijke constatering van DUO Onderwijsonderzoek & Advies, geven Stichting Lezen en de KB ook duiding aan deze resultaten.

Landelijk beeld

In 2022-2023 hebben 3.334 scholen binnen het primair onderwijs (49%) een structurele samenwerking met een bibliotheek. Dat wil dus zeggen een samenwerking op het gebied van leesbevordering met een de Bibliotheek *op school*-aanpak of een vergelijkbare aanpak. Hiernaast hebben 2.391 scholen in het primair onderwijs (35%) een incidentele samenwerking met een bibliotheek. In totaal worden met beide vormen van samenwerking 1.223.669 leerlingen bereikt

(667.737 leerlingen via structurele samenwerkingen en 555.932 leerlingen via incidentele samenwerkingen).

In 2022-2023 hebben 292 scholen binnen het voortgezet onderwijs (16%) een structurele samenwerking met een bibliotheek. Hiernaast hebben 524 scholen in het voortgezet onderwijs (29%) een incidentele samenwerking met een bibliotheek. In totaal worden met beide vormen van samenwerking 479.947 leerlingen bereikt (133.586 leerlingen via structurele samenwerkingen en 346.361 leerlingen via incidentele samenwerkingen).

Het aandeel structurele samenwerkingen ligt binnen het primair onderwijs ruim hoger dan in het voortgezet onderwijs. Het aandeel incidentele samenwerkingen is redelijk vergelijkbaar tussen het primair en het voortgezet onderwijs.

Provincie

In zowel het primair onderwijs als het voortgezet onderwijs zijn er grote verschillen in het aandeel samenwerkingen tussen de provincies.

Primair onderwijs

In het primair onderwijs is het aandeel structurele samenwerkingen het hoogst in de provincie Drenthe (188 scholen, 70% van alle scholen in Drenthe). Het aandeel structurele samenwerkingen is het laagst in de provincie Utrecht (111 scholen, 21% van alle scholen in Utrecht). Het aandeel incidentele samenwerking is juist het hoogst in de provincie Utrecht (298 scholen, 58% van alle scholen in Utrecht). Hier lijkt dan ook een kans te liggen om het hoge aantal incidentele samenwerkingen om te zetten in structurele samenwerkingen. Het aandeel incidentele samenwerkingen is vooral laag onder de provincies waarin er al veel structurele samenwerkingen zijn.

Verder valt op dat er vooral onder de Randstadprovincies (Noord-Holland, Utrecht en in mindere mate Zuid-Holland) een laag aandeel structurele samenwerkingen is. Dit zijn dichtbevolkte gebieden waar ook veel scholen zijn.

Voortgezet onderwijs

In het voortgezet onderwijs is het aandeel structurele samenwerkingen het hoogst in de provincie Groningen (29 scholen, 35% van alle scholen in Groningen). Het aandeel structurele samenwerkingen is het laagst in de provincie Zeeland (1 school, 2% van alle scholen in Zeeland). Het aandeel incidentele samenwerkingen is juist het hoogst in de provincie Zeeland (20 scholen, 44% van alle scholen in Zeeland). Hier lijkt dan ook een kans te liggen om het hoge aantal incidentele samenwerkingen om te zetten in structurele samenwerkingen. Het aandeel incidentele samenwerkingen is het laagst in de provincie Drenthe (7 scholen, 13% van alle scholen in Drenthe). Het aandeel scholen zonder samenwerking met een bibliotheek is juist hoog in de provincie Drenthe (35 scholen, 66% van de scholen in Drenthe). In deze provincie ligt dan ook de grootste mogelijkheid om het aandeel samenwerkingen uit te breiden.

In de onderstaande tabel staan de uitkomsten van de analyse voor alle provincies. Per analyse is het hoogste percentage gemarkeerd (dus de provincies met het hoogste aandeel structurele, incidentele of geen samenwerkingen).

Tabel 1.

Provincie	Primair onderwijs			Voortgezet onderwijs		
	Structureel	Incidenteel	Geen	Structureel	Incidenteel	Geen
Drenthe	188 (70%)	72 (27%)	7 (3%)	11 (21%)	7 (13%)	35 (66%)
Flevoland	103 (54%)	69 (36%)	18 (9%)	13 (24%)	17 (31%)	24 (44%)
Friesland	264 (68%)	76 (19%)	51 (13%)	25 (26%)	23 (24%)	48 (50%)
Gelderland	464 (52%)	286 (32%)	134 (15%)	42 (19%)	79 (35%)	105 (46%)
Groningen	185 (67%)	67 (24%)	24 (9%)	29 (35%)	7 (9%)	46 (56%)
Limburg	223 (60%)	66 (18%)	85 (23%)	14 (14%)	26 (27%)	57 (59%)
Noord- Brabant	561 (63%)	258 (29%)	65 (7%)	64 (29%)	69 (32%)	86 (39%)
Noord- Holland	265 (28%)	455 (48%)	230 (24%)	26 (9%)	100 (36%)	153 (55%)
Overijssel	317 (60%)	102 (19%)	110 (21%)	20 (14%)	30 (22%)	89 (64%)
Utrecht	111 (21%)	298 (58%)	108 (21%)	9 (7%)	35 (29%)	78 (64%)
Zeeland	111 (53%)	83 (40%)	14 (7%)	1 (2%)	20 (44%)	24 (53%)
Zuid-Holland	508 (42%)	526 (43%)	190 (16%)	38 (9%)	111 (28%)	254 (63%)
Landelijk	3334 (49%)	2391 (35%)	1062 (16%)	292 (16%)	524 (29%)	1003 (55%)

Aanwezigheid van taal-/leescoördinator (po) of mediathecaris (vo)

In het primair onderwijs is onderzocht of er een mogelijk verband is tussen de aanwezigheid van een taal-/leescoördinator en het aandeel samenwerkingen met een bibliotheek. In het voortgezet onderwijs is onderzocht of er een mogelijk verband is tussen de aanwezigheid van een mediathecaris en het aandeel samenwerkingen met een bibliotheek.

Primair onderwijs

Binnen het primair onderwijs valt op dat het aandeel structurele samenwerkingen hoger ligt onder scholen die een taal-/leescoördinator hebben dan onder scholen zonder taal-/leescoördinator (53%, respectievelijk 44%). Het aandeel incidentele samenwerkingen is wel nagenoeg gelijk onder scholen met en zonder taal-/leescoördinator (34%, respectievelijk 36%).

Vanuit het perspectief van het beleid op het gebied van leesbevordering getuigt het van succes dat het aantal structurele samenwerkingen hoger is op basisscholen met een taal-/leescoördinator. De aanwezigheid van een taal-/leescoördinator is een van de bouwstenen van de de Bibliotheek *op school*-aanpak. Tegelijkertijd is de 44% voor structurele samenwerking zonder een taal- en/of leescoördinator nog aan de hoge kant. Op deze 44% ligt een mogelijkheid om het aantal taal-/leescoördinatoren te vergroten.

Voortgezet onderwijs

Binnen het voortgezet onderwijs is geen duidelijk verband geconstateerd tussen de aanwezigheid van een mediathecaris en het hebben van een samenwerking met een bibliotheek. Alleen binnen enkele onderwijstypen lijkt er wel een verband te zijn tussen de aanwezigheid van een mediathecaris en het aandeel incidentele samenwerkingen. In het aandeel structurele samenwerkingen is hier geen verband geconstateerd.

1. Onder categorale gymnasia met mediathecaris is het aandeel incidentele samenwerkingen met een bibliotheek hoger dan onder categorale gymnasia zonder mediathecaris (52%, respectievelijk 29%).
2. Onder havo- en vwo-scholen zonder mediathecaris is het aandeel incidentele samenwerkingen met een bibliotheek hoger dan onder deze scholen met mediathecaris (43%, respectievelijk 35%).
3. Onder scholen met een breed vmbo-aanbod met mediathecaris is het aandeel incidentele samenwerkingen met een bibliotheek hoger dan onder deze scholen zonder mediathecaris (36%, respectievelijk 28%).

Onderwijstype

In zowel het primair onderwijs als het voortgezet onderwijs zijn er grote verschillen in het aandeel samenwerkingen tussen verschillende onderwijstypen.

Primair onderwijs

Binnen het primair onderwijs is een onderverdeling van drie onderwijstypen aangebracht:

1. regulier primair onderwijs,
2. speciaal basisonderwijs en
3. speciaal onderwijs.

Opvallend in deze analyse was dat het aandeel structurele samenwerkingen in het speciaal onderwijs ruim lager ligt dan in het regulier primair onderwijs (28%, respectievelijk 51%). In totaal hebben 95 speciale scholen een structurele samenwerking met een bibliotheek. In het speciale basisonderwijs ligt het aandeel structurele samenwerkingen ook lager dan in het regulier primair onderwijs (42%, respectievelijk 51%), maar dit verschil is minder groot dan tussen het speciaal onderwijs en het regulier primair onderwijs. In totaal hebben 110 speciale basisscholen een structurele samenwerking met een bibliotheek. Het aandeel incidentele samenwerkingen is redelijk vergelijkbaar tussen de 3 onderwijstypen.

Er is vanaf het begin van de Bibliotheek *op school* vooral ingezet op het regulier onderwijs. Hierdoor heeft het regulier onderwijs een voorsprong genomen op de speciale onderwijstypen. Gaandeweg zijn bibliotheken zich wel meer gaan richten op speciaal (basis)onderwijs. Deze onderwijstypen vragen meer van de bibliotheken, gegeven de speciale doelgroepen kinderen op deze scholen. Dit maakt de samenwerking uitdagender, en helpt ook verklaren dat er minder scholen meedoen. Dit zou in de toekomst kunnen veranderen, want er wordt gewerkt aan een nascholing en toolkit voor bibliotheken om samenwerking actiever aan te bieden aan deze onderwijstypen.

Voortgezet onderwijs

Binnen het voortgezet onderwijs zijn 2 onderverdelingen op basis van onderwijstype aangebracht. De Bibliotheek *op school* voor het voortgezet onderwijs is in eerste instantie gericht op het vmbo. Hierdoor is er eerst een tweedeling gemaakt naar scholen die wel en geen vmbo in het aanbod hebben. Uit deze analyse blijkt dat het aandeel scholen dat een structurele samenwerking met een bibliotheek heeft, inderdaad ruim hoger is onder scholen die vmbo aanbieden (18% onder scholen met vmbo en 9% onder scholen zonder vmbo). Opvallend is wel dat hetzelfde effect ook te zien is wat betreft de incidentele samenwerkingen. Ook hier ligt het aandeel samenwerkingen lager onder scholen zonder vmbo-aanbod (33% onder scholen met vmbo en 18% onder scholen zonder vmbo).

Vervolgens is er binnen het voortgezet onderwijs ook een gedetailleerdere onderverdeling naar 9 onderwijstypen aangebracht. Deze analyse heeft weinig extra inzichten opgeleverd. Ook hier zien we dat de scholen met een onderwijstype waaronder ook het vmbo valt, vaker een structurele samenwerking met een bibliotheek hebben. Dit is in lijn met het beleid van de Bibliotheek *op school* in het voortgezet onderwijs: de aanpak richt zich vanaf het begin vooral op middelbare scholen met vmbo in het aanbod.

Schoolgrootte

In zowel het primair onderwijs als het voortgezet onderwijs zijn er grote verschillen in het aandeel samenwerkingen tussen verschillende schoolgroottes.

Primair onderwijs

Voor het primair onderwijs zijn de scholen verdeeld in 5 categorieën op basis van het aantal leerlingen:

1. maximaal 100 leerlingen,
2. 101-200 leerlingen,
3. 201-300 leerlingen,
4. 301-500 leerlingen,
5. 501 leerlingen of meer.

Het aandeel scholen dat een vorm van samenwerking heeft met een bibliotheek, is redelijk gelijk onder de 5 categorieën scholen. Het aandeel structurele samenwerkingen neemt wel af naarmate de scholen groter worden. De bandbreedte loopt hier van 56% onder scholen met maximaal 100 leerlingen tot 39% onder scholen met meer dan 500 leerlingen. Het aandeel incidentele samenwerkingen loopt juist op naarmate de scholen groter worden. De bandbreedte loopt hier van 26% onder scholen met maximaal 100 leerlingen tot 44% onder scholen met meer dan 500 leerlingen.

Een mogelijke verklaring voor het afnemende aandeel structurele samenwerking naarmate scholen groter worden, is dat kleine scholen veelal gevestigd zijn in provincies met een hoge dekking van samenwerking, zoals Groningen en Drenthe. Hiernaast speelt mogelijk dat grotere scholen in het algemeen meer armslag hebben (financieel en qua personeel) om de leesbevordering zelf te organiseren, bijvoorbeeld door zelf een schoolbibliotheek in te richten. Ze kiezen dan minder vaak voor een samenwerking met de bibliotheek.

Voortgezet onderwijs

Voor het voortgezet onderwijs zijn de scholen verdeeld in 5 categorieën op basis van het aantal leerlingen:

1. 250 leerlingen of minder,
2. 251-500 leerlingen,
3. 501-1000 leerlingen,
4. 1001-1500 leerlingen,
5. meer dan 1500 leerlingen.

Bij het voortgezet onderwijs is niet zo'n duidelijk verschil aanwezig als in het primair onderwijs. Wel zijn er enkele verschillen geconstateerd. Het totale aandeel samenwerkingen (structureel of incidenteel) is redelijk stabiel onder alle categorieën scholen. Alleen onder de kleinste scholen (250 leerlingen of minder) is het totale aandeel samenwerkingen duidelijk lager (33%, versus 45% landelijk). Dit verschil wordt vooral veroorzaakt door het lage aandeel incidentele samenwerkingen onder deze kleine scholen (18%, versus 29% landelijk).

Achterstandsscore

De analyse naar het verband tussen de achterstandsscore van een school en het aandeel samenwerkingen met een bibliotheek is alleen voor het primair onderwijs uitgevoerd.

Basisscholen die recht hebben op aanvullende bekostiging aan de hand van de achterstandsscore hebben vaker een structurele samenwerking met een bibliotheek dan scholen die hier geen recht op hebben (56%, respectievelijk 47%). Het aandeel incidentele samenwerkingen ligt juist lager onder scholen die recht hebben op aanvullende bekostiging aan de hand van de achterstandsscore dan onder scholen die hier geen recht op hebben (32%, respectievelijk 38%).

De meeste bibliotheken en gemeenten hebben vooral in de eerste jaren van de Bibliotheek *op school*, oftewel structurele samenwerking, meer ingezet op het werven van scholen met een achterstandsscore of in achterstandswijken. De scholen met een achterstandsscore hebben bovendien meer geld vanwege de aanvullende bekostiging die zij krijgen. Dit extra geld maakt mogelijk dat ze sneller geneigd zijn om mee te doen aan een programma als de Bibliotheek *op school*. Deze scholen zien ook meer noodzaak om extra aandacht te geven aan leesbevordering vanwege hun populatie: kinderen die thuis bijvoorbeeld minder meekrijgen op het gebied van lezen en voorlezen.

